

ФЕНОМЕН ПЕДАГОГІЧНОГО ПОШУКУ МИХАЙЛА ГОРДІЄНКА У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО НОВАТОРСТВА СПРЯМОВАНОГО НА РАЦІОНАЛІЗАЦІЮ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ

Кривонос Олена Валеріївна,

психолог дошкільного навчального закладу «Теремок»
м. Охтирка, Сумська обл.

Пивовар Ніна Михайлівна,

доцент кафедри педагогічної майстерності
та менеджменту імені І. А. Зязюна,
Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка
м. Полтава, Україна

Хілінська Тетяна Володимирівна,

старший лаборант кафедри ботаніки,
екології та методики навчання біології,
Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка
м. Полтава, Україна

На сучасному етапі освіта виступає одним із головних чинників розвитку людини. Разом з тим сьогодні в педагогічній науці існують певні суперечності між наявністю у сфері освіти значних свобод у виборі методів та засобів для педагогічної творчості і відсутністю мотиваційних умов, механізмів, належної професійної підготовки для впровадження нововведень у педагогічну практику.

Подолання усталеності у сучасній системі освіти можливе за умови реформування освітнього процесу, новаторських змін, відновлення певних історичних інновацій для подальшого їх творчого використання.

Актуальність даної теми полягає у тому, що донині в українській педагогіці явище педагогічного новаторства широко і предметно не досліджувалося. Не вивченими залишаються питання методологічного підґрунтя, на якому слід би розвивати дану тематику, також не розроблені точні критерії, за якими той чи інший досвід педагогів-новаторів, щодо упровадження новацій можна кваліфікувати як самостійний феномен

новаторства у самій освіті. Не розроблена точна методика саме впровадження досвіду педагогічного новаторства у освітню галузь. Впровадження спадщини педагогів-новаторів при більш широкому вивченні дасть спробу оновити і вдосконалити освітній процес в сучасних умовах.

Три останні десятиліття у новітній історії України йдуть активні пошуки соціально-позитивних та продуктивних педагогів. Поки що вони лише тінями проступають на фоні широко відомих педагогів світу ХХ століття (Януш Корчак, Антон Макаренко тощо). Але поступово вони постають реальними людьми, котрі зробили свій потужний внесок до скарбниці педагогічної науки і практики.

Крім того, у світі надзвичайно гострою залишається проблема безпритульних дітей і дітей-сиріт: безробіття, воєнні конфлікти, епідемії зумовлюють їх появу. Аналіз досягнень і недоліків подолання безпритульності у 20-х роках ХХ століття допоможе уникнути помилок у розв'язанні цієї проблеми і сприятиме створенню наукових підходів щодо практики виховання даного контингенту дітей [8].

Саме тому саме сьогодні такою важливою педагогічною постаттю спливає із забуття М. А. Гордієнко – педагог, директор Охтирського спеціального дитячого будинку №1 для сиріт загиблих у Великій Вітчизняній війні фронтовиків та партизанів.

«Михайло Андрійович Гордієнко народився у м. Охтирці п'ятого листопада 1910 р. Освіта – вища педагогічна. В Охтирському Дитячому містечку ім. М. О. Скрипника на Монастирській горі (Охтир-горі) був комсомольським організатором у Народній сільськогосподарській школі (НСШ) аж до розформування Дитмістечка у 1939 р. До початку війни працював директором Середино-Будського дитбудинку ім. Миколи Островського (Сумська обл.). Звідти й пішов на фронт. Офіцер, служив політпрацівником Уральського військового округу, воював у Сталінграді, комісований після поранень. Повернувшись інвалідом на батьківщину в Україну, отримав посаду директора дитбудинку у селі Іванівка Охтирського р-ну Сумської обл., а

невдовзі став директором Охтирського спецдитбудинку №1 для сиріт загиблих фронтників та партизанів. «За взірцеву постановку та високу якість учбово-виховної роботи» у дитбудинку Міністерство народної освіти УРСР у квітні 1947 р. нагородило М. А. Гордієнка знаком «Відмінник народної освіти». Працював у дитбудинку з тією ж напругою, як і раніше, навіть тоді, коли йому ампутували ногу» [3].

Більше двадцяти років життя – до самої своєї смерті від невиліковних ран війни 10 липня 1960 року – Михайло Андрійович віддав вихованню дітей-сиріт.

На особливу увагу заслуговує його діяльність саме в Охтирському спецдитбудинку. Тут він застосував запозичені у свого наставника Матвія Лукича Довгополюка ідеологію, принципи та методи виховання тих дітей, котрі отримали великі психологічні травми від війни та безпритульності. Багато хто з них побували свідками не лише реальних боїв за місто, але й примусовими очевидцями публічних страт людей через повішення: партизанів та злочинців на площі Леніна та на розі вулиць Фрунзе і Київської, куди окупанти зганяли, окрім дорослого населення, і дітей з ближніх працюючих в окупацію шкіл. Інколи молодші хлопчики-школярі бігали на такі видовища самотійно [1].

Перш за все Гордієнко застосував, як і свого часу Довгополюк в Охтирському Дитмістечку на Охтир-горі, метод народної педагогіки: виховання та психологічне лікування у праці, що має найтісніший зв'язок із реальним життям, що вирує поза парканом дитячого закладу. Михайло Андрійович започаткував при спецдитбудинку підсобне господарство (ближнє село Пологи), де працювали не лише наймані працівники, але й вихованці, які потім бачили плоди своєї праці не тільки в кагатах та на свино-молочно-товарній фермі, але й на столах у спільній на всіх їдальні. (До речі, у їдальні було встановлено обов'язкове чергування дітей для самообслуговування їх колективу. Завжди чергували діти і в своїх спальнях, а також і в класних, ігрових кімнатах, прибираючи, прикрашаючи їх тощо).

Підсобне господарство цього дитбудинку на Всесоюзній виставці народного господарства отримало медаль учасника.

Різноманітні гуртки, що привчали до праці, тимурівське шефство, поєднання педагогічного керівництва з самоуправлінням, самодіяльністю, – це також елементи системи соціалізації дітей-сиріт, які застосовував Гордієнко-директор як педагог, як послідовник М. Л. Довгополюка, а отже – і А. С. Макаренка. Ідея гуманістичного виховання, демократії, самоуправління, котрими послуговувалися у практичній педагогіці і Макаренко, і Довгополюк, була з молодих літ притаманна й світогляду Гордієнка. Зустрічі з недавніми фронтовиками, партизанами, шефство над інвалідами війни стали тією живою ланкою, котра поєднувала сиріт із загиблими за Батьківщину батьками, з не схоластичними, а живими ідеями патріотизму, виховувала у дітей почуття особистої відповідальності за все, що діється навколо них та загалом у світі, тим самим створюючи в уявленнях дітей не хутірський світогляд, а крупномасштабний. Окрім того, таке непідробно щире патріотичне виховання прищеплювало любов до тих, хто були його носіями у це дитяче середовище – все ж таки частково замкнене в силу своєї своєрідної специфіки.

Вихователька дитбудинку А. М. Павленко згадувала [4]: «Якось у мене запитали: який коефіцієнт корисної дії педагогіки у вашому дитбудинку? Я впевнено і з гордістю за своїх випускників відповіла: високий! І небезпідставно. Судіть самі, базуючись у своїх судженнях хоча б ось на чому: багато наших дітей, закінчивши ВУЗи, технікуми, училища, стали висококласними спеціалістами, і, зокрема, що особливо радує, як і ми, – педагогами! Однією з перших стала учителькою Зоя Кан. Багато літ віддали улюбленій педагогіці Ніна Горобець, Рая Галкіна, Галя Головка, Фрося Киясь, Ніна Хашина, Ваня Дацюк, Мишко Жувак, Вася Жила, Паша Андросова, Оля Зосимова, сестри Таня й Маша Пономаренки. Педагогічний стаж кожного – десятки років».

Крім того, абсолютно кожен випускник дитбудинку постійно згадував і згадує досі незвичайну особистість самого Михайла Андрійовича: високогуманну людину, доброго батька для них усіх. Ось що стверджує Г. П. Гапонова (уроджена Хілько): «Ще продовжується війна... Йде територією дитбудинку комісований фронтовик, герой Сталінграду, – наш директор,

Михайло Андрійович... Йде, як завжди, у військовій формі. Назустріч йому – хлопчина. Обов'язково зупинить: Синку! Підійди-но сюди. Скажи: тебе ніхто не зобиджає? Ти не голодний?! Наїдаєшся? Ну, йди собі.

Побачить дівчинку: Дочечка! Тебе ніхто не зобиджає?! Не голодна? Добре... Біжи собі далі. Ми доводилися йому не просто дітьми-вихованцями: кожен, буквально кожен для нього – рідний синок або рідна дочечка. І національність дитини ні на що не впливала! Серед нас, українців, був і татарин, і корейка, і євреї. Я попервах усе тікала додому... Кілька разів утікала! Тоді з дитбудинку прийдуть – заберуть мене, назад. А директор і питається мене у своєму кабінеті, сам на сам: Галю, скажи мені: ну чого ти тікаєш? Хіба тобі тут так погано? Не знаю... Ні... Непогано. Та я... Я до мами... своєї... хочу! Може, тебе тут хтось зобиджає? Так ти скажи – я накажу! Ні... просто... до мами... При такому турботливому ставленні втікати я скоро перестала. А невдовзі посміливішала й у такому великому колективі.

Загалом-то я була дуже сором'язливою. А так хотіла співати! Сама. Голос був... Та соромилася страшенно. І відважувалася співати лише у хорі. Правда, потім почала читати зі сцени вірші. Байки, зокрема.

Тепер розумію, що підсвідомо брала приклад з нашого нового батька – Михайла Андрійовича. Він бо завжди виглядав упевненою у собі особистістю, вольовою людиною, що здатен був сам приймати не просто важливі – незвичайні рішення. Уявити тільки: він навіть не відправляв до міських гуртожитків тих зі своїх випускників, котрі вступали до Охтирського мед- чи педучилища. По три роки, попри всі правила (а це яка була епоха, страшно подумати!), ще утримував їх у дитбудинку! Годував і одягав, – усе, як положено. Бо були ми для нього всі, до єдиного, не просто державні, «казьонні» вихованці, а такі любі, такі дорогі серцю синочки й дочечки. Справді рідні!»

Як пише А. М. Павленко: «На похороні Михайла Андрійовича Гордієнка дівчинка-сирота з блокадного Ленінграду Віта Зекрета, ридаючи, приказувала: «Прощавай, наш Батьку! Ми тебе ніколи не забудемо!». Отож, і згадуються

слова Піфагора: «Бережіть сльози своїх дітей, аби вони могли плакати на Вашій могилі!»).

Для сьогоднішніх практичних педагогів, котрі працюють з дітьми-сиротами та недавніми безпритульними, працюють у загалом нелегких соціально-економічних умовах буде великою знахідкою знайомство із Михайлом Гордієнком – заново відкритою педагогічною постаттю. Відкритою не для поверхового знайомства, а перш за все для використання його особистих творчих здобутків, великого досвіду.

Фундамент багатьох сучасних новацій в освіті, які є актуальним і зараз, закладений багатьма попередніми дослідниками, котрі у просторі свого часу виступали як новатори. Але, на жаль, залишається ще не розробленою методика впровадження досвіду педагогічного-новаторства в освітню галузь.

Впровадження ж спадщини педагогів-новаторів при більш широкому вивченні дасть спробу оновити і вдосконалити освіту дітей у сучасному світі, бо вона є невичерпною скарбницею цінних думок, ідей, починань та висновків.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Леся Криницька, документальна повість-есе «Дочки і синочки, або Життя за Піфагором: «Бережіть сльози своїх дітей, аби вони могли плакати на Вашій могилі!» (Історія дитячого будинку – історія самої Охтирки), Харків, видавництво «Факт», 2019 р.

2. Єлена Криницька «Мігрант часу, або Стерео Довгополюка» (філософія одного вбивства як неслужбове розслідування). Рукопис. Травень 2013 р.

3. Наталія Михайлівна Гордієнко, спогади, рукопис. Власний архів Г. П. Гапонової (Хілько), м. Охтирка.

4. Анна Павленко, спогади виховательки дитбудинку «Нас водила молодість...», Охтирська міськрайонна газета «Прапор перемоги» від 9 травня 1998 р., Всеукраїнська газета «Роксолана» №№ 26, 27, 28 за 1998 р., газета «Город А», № 35 від 28 серпня 2003 р. Власний архів Г. П. Гапонової (Хілько).

5. Спогади багатьох випускників різних років Охтирського спецдитдому №1. Рукописи. Фотографії. Власний архів Г. П. Гапонової (Хілько).

6. Штань О. О. аспірантка, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, «Охтирський Свято-Троїцький чоловічий монастир як осередок дитячого виховання у 1920–1930 рр.» <http://molodyvcheny.in.ua/ru//conf/ped/archive/471/>

7. Олександр Галкін «Штрихи виховання». Рукопис, подарований автором Єлені Криницькій для подальшої роботи. Січень 2013 р. м. Охтирка. Власний електронний архів.

8. Ольга Кривич Полтавський Національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка «Організаційно-методичні засади діяльності Охтирського дитячого містечка імені М. О. Скрипника як виховного закладу інноваційного типу (20-ті роки ХХ століття). <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/7592/1/Krivich.pdf>

Директор дитбудинку М. А. Гордієнко

Директор дитбудинку М. А. Гордієнко у літньому таборі під час проведення засідання ради піонерської дружини.

Директор дитбудинку М. А. Гордієнко серед вихованців